

SHERIY USLUBLARNING O‘ZIGA XOS STILISTIK JIHLTLARI

Jizzax davlat pedagogika universiteti
Maktabgacha ta’lim fakulteti
540-21-guruh talabasi
Teshayeva Sabrina
teshayevasabrina@gmail.com

Annotasiya: Ushbu maqolada badiiy nutq atamasi, uning turli nomlar bilan yuritilishi, tilshunoslik va adabiyotshunoslikning o‘rganish obyekti ekanligi, qaysi yo‘nalish qay jihatdan o‘rganishi xususidagi bahsli fikrlar o‘rtaga tashlangan. She’riy nutning ijodkor ijodi va uslubidagi o‘rniga alohida e’tibor berilgan. She’riy nutqning nasrdan ustun jihatlari ko‘rsatib berishga harakat qilingan.

Kalit so‘zlar: Badiiy nutq, she’riy nutq, poetik nutq, so‘z yasalishi, ijodkor uslubi, stilistika, tilshunoslik, adabiyotshunoslik, til va nutq, okkozionalizm, individualism.

KIRISH

Til va shoir o‘rtasidagi munosabatni shaxmat va shaxmatchi o‘rtasidagi munosabatga qiyoslash mumkin. Shaxmatda har bir donaning mavqeyi, darajasi, shaxmat taxtasi ustidagi harakatlanish qoidalari avvaldan belgilangan. Ana shu qoidalarni tugal egallash oqibatida yuzaga kelgan yuksak mahorati tufayli shaxmatchi tamoman yangi, kutilmagan yurishlar qiladi, betakror kombinatsiyalar yaratadiki, bu unga raqibini mag‘lub va muxlisini maftun qilish imkonini beradi. Tilda ham har bir unsurning o‘z vazifasi, ma’no doirasi, boshqa unsurlar, birliklar bilan bog‘lanish qonuniyatlari mavjud. Ana shu qonuniyatlardan mukammal boxabar bo‘lgan, badiiy didi, so‘z sezgisi va mahorati yuksak shoir betakror tasvir, kutilmagan, ohorli badiiy lavhalar, so‘z chaqinlarini paydo qila oladiki, kitobxon adibning nafaqat g‘oyasi, balki go‘zal tilining asiriga aylanadi. Bunda shoir umumxalq tilidagi badiiy tasvirga favqulodda muvofiq birliklarni tanlash, saralash va sayqallash asosida, lisoniy-badiiy qonuniyatlardan kelib chiqqan holda ularga yuklangan xilma-xil badiiy-estetik ma’nolar hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Tilshunoslikda «badiiy til», «poetik til», «she’riy nutq», «badiiy asar tili», «badiiy nutq», «poetik nutq» kabi atamalar juda faol va ko‘pincha bir-birining o‘rnida, ya’ni sinonim o‘laroq qo‘llanilib keladi. Xususan, o‘quv adabiyotlarida shu kabi

terminologik anarxiya holati yaqqol ko'zga tashlanadi.¹ Holbuki, aslida, terminlarning qaysi birini qo'llash masalaga tilshunoslik yoki adabiyotshunoslik nuqtayi nazaridan yondashilayotganiga bog'liq bo'lishi lozim. Tilshunoslikda til va nutq bir-biridan farqlanganiga yuz yildan oshdi: XIX asr oxiri - XX asr boshlarida bu haqiqat Ferdinand de Sossyur tomonidan isbotlangan. Adabiyotshunoslikdagi yuqorida tavsiflangan holat esa mazkur haqiqatni yo tan olmaslik, yo ko'ribko'rmaslikka olishdirki, bularning ikkisi ham ilmiylikka xilofdir. Ikkinchi tomondan, badiiy asarlar tilining jonli so'zlashuv tiliga yaqinlasha boshlashi (Yevropada bu jarayon XVII - XVIII asrlarda, bizda XX asr boshlaridan kuzatiladi) bilan ikkalasi orasidagi farq yo'qola boradiki, buning natijasida «badiiy til» istilohi ham tobora mavhumlashib, ma'nosini yo'qotib boradi. Ya'ni ilgari, poeziya tili jonli so'zlashuv tilidan keskin farq qilgan vaqtda, istiloh ostida o'sha farqli til tushunilgan. Endilikda esa, ya'ni badiiy til bilan jonli so'zlashuv tili bir-biriga nihoyatda yaqinlashgan. Sharoitda istiloh anglatayotgan narsani tasavvur qilish qiyinlashib, uning ortiqcha bo'lib qolgani yaqqol sezila boshladi. Fikrimizcha, mazkur holat ko'rilyotgan masalaga oid istilohlarning qo'llanishini tartibga solish zarurligini asoslash uchun yetarlidir.

MUHOKAMA VA NATIJA

Badiiy nutq masalasini qaysi soha o'rganishi borasida ham manbalarda turlicha qarashlarga duch kelamiz. Jumladan, B.Tomashevskiyga ko'ra, badiiy nutqni o'rganish vazifasi to'laligicha tilshunoslik zimmasida. Faqat an'anaviy ravishda, badiiy nutq bilan bog'liq masalalar ritorika va poetika bag'rida paydo bo'lgani uchungina ular keyinchalik tilshunoslik emas, adabiyot nazariyasi tarkibiga kiritiladi va ayni an'ana oqimida eskidan adabiyotshunoslik fanlari sirasida o'qitib kelinadi.¹ Shuningdek, masalaga umumfilologik muammo sifatida qaraydigan yoxud uni muhim sanamagani sabab e'tiborsiz qoldiruvchi olimlar ham bor. Shunga qaramay, hozirgi vaqtda badiiy nutqni ham tilshunoslik, ham adabiyotshunoslikning obyekt deb hisoblaydigan mutaxassislar ko'pchilikni tashkil qiladi. Jumladan, V.Xalizevga ko'ra ham xuddi shunday, faqat bu ikki sohaning badiiy nutq masalasiga yondashuvi, uni o'rganishdan ko'zlaydigan

maqsadlari farqli. Xususan, tilshunoslikni badiiy nutq eng avval tildan foydalanishning muayyan maqsadga yo'naltirilgan, shunga xoslangan vosita va me'yorlariga ega bir shakli o'laroq qiziqtiradi. Badiiy nutqni o'rganuvchi tilshunoslik sohasi lingvistik poetika deb atalib, u badiiy asar tili (yoki poetik til) tushunchasini tayanch — asos qilib oladi. Adabiyotshunoslik uchun esa tayanch — asos tushuncha badiiy nutq bo'lib, adabiyot ilmining uni o'rganuvchi bo'limi stilistika deb ataladi. 2 Shu o'rinda «tilshunoslikda nutqning funksional-uslubiy shakllarini, jumladan, badiiy nutqni ham o'rganuvchi stilistika bo'limi mavjud, bu ikkisining munosabati qanday?» degan savol tug'iladi. Asosiy farq shundaki, lingvistik stilistika badiiy nutqqa funksional uslublardan biri deb qaraydi va uning til xususiyatlarini o'rganadi. Ya'ni tilshunoslik nuqtayi nazaridan badiiy nutq (badiiy matn) til qonuniyatlarini o'rganish uchun material, vosita bo'lsa, adabiyotshunos uchun u — estetik obyektни yuzaga keltiruvchi yagona asos. Zero, shaklning uch aspektidan birgina badiiy nutq moddiy bo'lib, o'quvchi faqat uni tovush yoki yozuv o'laroq bevosita qabul qiladi, unga asoslanibgina tasavvurida badiiy voqelikni jonlantira oladi. Shunga ko'ra, birinchidan, tilshunoslikdan farqli o'laroq, adabiyotshunoslik uchun badiiy nutq vosita emas — ayni maqsad; ikkinchidan, badiiy nutqning qanday qurilgani, uning o'ziga xos xususiyatlarini bilish asar poetik olamiga kirish uchun ko'prik vazifasini o'taydi. Badiiy nutqning o'ziga xos xususiyatlari uni amaliy nutq kundalik muloqot amalga oshiriladigan nutq bilan qiyoslaganda yaqqolroq ko'zga tashlanadi. Amaliy nutq uchun muhimi — muayyan informatsiyani yetkazish, uning qanday yetkazilishi muhim emas. Badiiy nutqda esa, aksincha, o'sha informatsiyaning qanday yetkazilishi ham g'oyat muhim, unda ifodaga e'tibor ustuvorlik qiladi. Shu bois badiiy nutq tasvir vositasigina emas, ayni paytda, tasvir predmeti ham sanaladi. Amaliy nutq axborotkommunikativ funksiyani, badiiy nutq esa badiiy-kommunikativ, aniqroq aytsak, badiiy muloqot asosida estetik funksiyani bajaradi. Badiiy nutqning xususiyatlari haqida so'z borganda eng avval uning obrazlilikgi tilga olinadi. Ma'lumki, tilda mavjud so'zlarning ko'pchiligi shundoq ham obrazli tabiatga ega, Biroq badiiy nutqning obrazlilikini bu bilan chalkashtirmaslik kerak. Zero, badiiy

nutqning obrazliligi o'sha so'zlarning o'zaro mazmuniy-grammatik aloqamunosabatda izchil bir qatorga tizilishidan voqe bo'ladi, ya'ni u ikkilamchi obrazlilikdir. Badiiy nutq shunchaki informatsiya yetkazmaydi, balki lisoniy obrazlar qatorini davriy ketmaketlikda yaratib boradi va pirovardida o'quvchini yalang fikr-xulosaga emas, badiiy voqelikka ro'baro' qiladi. Shu bois ham o'quvchi o'sha badiiy voqelik haqida shunchaki ma'lumotga ega bo'libgina qolmaydi, uning ichida yashab, his qilib o'tadi.³ Zamonaviy adabiyot nuqtayi nazaridan qaralsa, badiiy nutq obrazliligi go'zal tashbehu istioralar yoxud boshqa tasvir va ifoda vositalari (o'xshatish, metafora, ramz va b.) ga boyllk, bezakdorlik, bo'yoqdorlik, ko'tarinkilig-u jimjimadorlik kabi sifatlar bilan belgilanligini ham unutmaslik lozim. Ilgari aytilganidek, mazkur xususiyatlar badiiy nutq hali jonli so'zlashuvga yaqinlashmagan davrlarda belgilovchilik maqomida edi. Hozirgi adabiyotda esa bu xil vositalar mutlaqo yoki deyarli ishlatilmagan asarlar ham juda ko'p, biroq bu bilan ulardagi nutq «badiiy» sifatidan mahrum bo'lib qolmaydi. Masalan, Zulfiyaning "Sensiz" she'riga diqqat qilaylik: Nega tirik ekan, tashlab ketmading, Tashlab ketmading-da, boshlab ketmading?!Ushbu satrlar badiiy tasvir vositalaridan holi, ammo bu misralar badiiy nutqdan holi emas. Unda lirik qahramonning alami, afg'oni, o'kinchi, qiynalغانligi va kuchli muhabbati shu ikki satrga sig'dirib yuborilgan. Lirik qahramonning his-tuyg'ulari bir onda o'quvchiga ham ko'chishini sezish qiyin emas. Shu sababdan, birinchi galda badiiylikni ta'minlovchi omil sifatida obrazlilik va emotsionallik beradi. She'riy nutq - badiiy nutqning nasriy (sochma) va she'riy (tizma) tarzidagi ikki shaklidan biri bo'lib, tilning muayyan ichki o'lchamga solingan, ma'no ko'chishiga asoslangan, hissiyotga to'yingan alohida ko'rinishi. She'riy nutq she'rning yaratilishi uchun eng muhim birlamchi vosita bo'lib, kelib chiqishiga ko'ra nasriy nutqdan qadimiyydir. U inson tamaddunining dastlabki paytida uzoq vaqtgacha badiiy nutqning yagona shakli bo'lgan. Chunki She'riy nutq qurilishidagi tartiblilik, musiqiylik, hissiylik, o'lchovlilik uni kundalik qora so'zdan farqlagan, u orqali ifodalanayotgan axborotning san'atga tegishlilikini ko'rsatib turgan. She'riy nutq muayyan o'lchov asosida takrorlanib turadigan tartibli zarb (ritm) ga qurilgan,

inson sezimlarini uygʻotishga yoʻnaltirilgan, hissiyotga toʻyingan koʻtarinki nutqdir. Uning oʻziga xosligini ritmik boʻlak va ritmik vositalar taʼmin etadi. Butun borliq harakati zarblarning izchil takroriga asoslangani kabi sheʼriy nutq ham qatʼiy ritmga tayanadi. Tabiatdagi tartibli takrorlar kun va tun hamda fasllar almashinishini taʼminlagani, inson tanasining ritmikasi yurak urishi, nafas olishi maromini tashkil etgani kabi boʻgʻin, turoq, rukn, misra va band shaklidagi ritmik boʻlaklar takrori Sheʼriy nutqning taʼsirli va yashovchan boʻlishiga olib keladi. Uni shakllantirishda pauza, qofiya va qofiya tizimi singari ritmik vositalar ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, Sheʼriy nutqni yuzaga keltirishda poetik sintaksisning inversiya, sintaktik parallelizm kabi koʻrinishlari, fonetik vositalarning vokal va konsonans alliteratsiya, anafora, epifora, gradatsiya singari turlari ham katta samara beradi. Sheʼriy nutqni ijodkorning individual uslubisiz tasavvur etib boʻlmaydi. Sababi har bir ijodkor boshqalarga oʻxshamaydigan oʻziga xos “ovozi” ajralib turishi kerak. Har bir inson individ boʻlgani kabi har bir ijodkor sheʼriy nutqi ham individualdir. Zulfiya sheʼriyati misolida buni tahlil qilib chiqamiz. Quyida berilgan “Muhabbat tonggi kulganda” sheʼrida assonans va alliteratsiya vositalarining uygʻun holda qoʻllanishi ekspressivlik namoyon boʻlmoqda: Oqshom edi, oydin koʻprikda Barno qiz-u yigit turardi, Oyni kutgan oqshomgi koʻkda Beshik-beshik bulut yurardi. Ushbu sheʼrda O tovushi bilan bogʻliq assonans va K va B tovushlari bilan bogʻliq alliteratsiyaga duch kelamiz. “Oqshom” soʻzi “kechki gʻira-shira payt” maʼnosini, “oydin” soʻzi esa “oy chiqib hammayoq yorigan, yorugʻ” maʼnosini anglatadi. Lekin sheʼriy parchada oyni “beshik-beshik bulutlar” toʻsganligi aytiladi. Demak bu yerda oydin soʻzining koʻchma maʼnosi “aniq, koʻrinib, bilinib tugan”ni qoʻllanilgan. Bulutlarning kattakattaligi va koʻpligini ifodalsh maqsadida esa “beshikbeshik” soʻzidan foydalanadi, natijada shoira ham yangi individual soʻz takrorini yaratmoqda, ham ajoyib metaforik oʻxshatish hosil qilmoqda. Bu jarayon takroriy soʻz va metaforik oʻxshatish kompozitsiyasini hosil qilish bilan birgalikda sheʼrga oʻziga xos ohang, musiqiylik berib, badiiylikni kuchaytirishga xizmat qilmoqda. Sheʼriy parchani oʻqir ekanmiz, tasvirlanayotgan joy, voqealar koʻz oldimizda namoyon boʻladi.

Badiiy uslub til birliklaridan foydalanishda ijodkorga nihoyatda keng imkoniyatlar yaratib beradi. Bunda biror mazmun va obraz yaratishda ijodkor tilida mavjud shakllardan tashqari yangi modellar ham hosil qilish mumkin. Zero bunda eng asosiy maqsad badiiylikni yuzaga chiqarishdan iborat bo‘ladi. Badiiy matnda biror maqsad yo‘lida hosil qilingan ijodkorning individual uslubigagina xos bo‘lgan yangi shakllar okkazonalizmlar deyiladi. Zulfiyaning “Oltin kuz” she’rida mana shunday individual, hech kimda uchramaydigan so‘zga guvoh bo‘lamiz:

Men g‘amgin boqmayman, ko‘nglimda bahor,

Oltin yaproqlarga qarab tolmayman.

Yasan kelinchakday har bir daraxtni Sevaman!

Nigohim uza olmayman.

Kuz ko‘pincha ayriliq ramzi sifatida shoira asarlarida tasvir ob’ektiga aylangan. Yuqoridagi she’rda lirik qahramon, ya’ni shoira o‘zi kuzga o‘zgacha yondashadi. Chunki uning qalbida bahor kayfiyati hukm surmoqda. Oltin yaproqlar bezangan daraxtni yasan kelinchakka o‘xshatmoqda. “Yasan” so‘zi aslida fe‘l so‘z turkumiga oid bo‘lib, yasamoq fe‘lining o‘zlik nisbatdagi shakli hisoblanadi. Yasanmoq fe‘li 3- shaxs birlikdagi buyruq istak shaklida matnda qo‘llangan. Ammo bu fe‘l boshqargan kelinchakday so‘zi yasan fe‘lini o‘tgan zamon –gan formasida bo‘lishini talab qiladi. Agar shoira ushbu birikmani kelinchakday yasangan tarzida aslida qo‘llasa, inversiya sodir bo‘lmasa, misralar ohangdoshligiga putur etishi mumkin edi. Bu misolda shoira tomonidan qo‘llangan yasan so‘zi morfologik-sintaktik okkazonallik hosil qilmoqda. Shoira she’r misralarida o‘z o‘limini tezlashtirgan parvonaning haqiqiy holatini tasvirlash uchun part bo‘lmoq qo‘shma fe‘lidan foydalanadi. Natijada oddiy xalqona ibora parvonaning holatini tez va aniq idrok qiladi. “O‘zbek tilining izohli lug‘ati” da part bo‘lmoq so‘ziga “qaynoq suvda kuymoq” deb ta’rif berilgan. Ammo shoira chiroq issiqligida qanotlari kuygan parvonaga nisbatan part bo‘lmoq fe‘lini qo‘llashni ma’qul topadi. Demak, bu o‘rinda shoira part bo‘lmoq fe‘lining yangi ma’no qirrasini yaratadi va bir xillikdan qochish, betakrorlikka erishadi.

Shekil soʻzi ogʻzaki nutqda qoʻllanadigan shekilli soʻzining varianti hisoblanadi. Shekilli soʻzi fikrning gumon, taxmin, tasmol bilan aytilganligini bildirib, “balki”, “ehtimol”, “boʻlsa kerak” maʼnolarini ifodalaydi. Ammo bu oʻrinda shekil soʻzi shekilli soʻzining ogʻzaki nutqdagi variantini ifodalab kelmaganligini sezishimiz mumkin. Bu yerda shekil soʻzi koʻproq “kabi” soʻzi maʼnosiga toʻgʻri keladi. SHuningdek, bu soʻz ikkinchi misradagi chil-chil soʻziga ohangdosh juftlik sifatida ham shu tarzda qoʻlangan. Bu soʻz ham ijodkorning oʻziga xos til uslubini koʻrsatib bermoqda. Maʼlumki, taniqli shoir va ijodkorlar frazeologik birliklar, frazeologizmlar, frazemalardan unumli foydalanib personaj nutqini individuallashtirish, asarning taʼsirchanligini oshirish sohasidagi zahmatli ijodiy mehnati haqida qator risolalar, monografiyalar yaratilgan. Bu oʻrinda I.Qoʻchqortoyevning “Badiiy nutq stilistikasi”(1975), H.Qahhorovanning “Abdulla Qodiriy frazeologiyasi”(1985), A.Mamatovning “Frazeologik stilistika masalalari”(1991), M.Yoʻldoshevning “Choʻlpon soʻzining sirlari”(2002) nomli tadqiqotlari xarakterlidir. Jumladan, I.Qochqortoyevning asarida yozuvchi Abdulla Qahhorning tildan ijodiy foydalanish mahorati va matn talabi bilan “izvoshga hoʻkiz qoʻshilganday” – “izvoshga eshak qoʻshib boʻlmaydi”; “kambagʻal non deb bosh koʻtarsa, bu mushtumzoʻrlar qon deb tosh koʻtaradi”; “yerda turib oyda chorvachilik qilmoq” kabi yangi frazemalar hosil qilish usullarini yoritgan edi. 6 Oʻzbekiston xalq shoirasi Zulfiya ham oʻz ijodi davomida umuman tilga, jumladan, ibora qoʻllashga ana shunday maʼsuliyat bilan yondashadigan soʻz sanʼatkorlardan biri edi. Misollar asosida aytish mumkinki, shoira asarlarida yetti yuzga yaqin frazema qoʻllangan boʻlib, ularning asosiy qismi jonli soʻzlashuv nutqiga xoslangan va kitobiy frazemalar sanaladi. Shoira Zulfiya ijodida frazemalar birinchi navbatda matnning obrazlilik, taʼsirchanligini oshirish vositasi sifatida xizmat qiladi.Xususan, shoiraning “Bahor keldi seni soʻroqlab” sheʼrida ham juda koʻplab iboralar qoʻllangan boʻlib, ularning asosiy qismi badiiy uslubga xos kitobiy frazemalardir. Misrada Hamid Olimjon sogʻinchidan shoirni izlab yoʻlga chiqqan shabboda holati jonlantirilgan ekan, shoira hijrondagi matn referentining iztiroblarini tabiat hodisalariga qiyoslaydi. Natijada shabboda anemonimining

semantik pog'onada o'zidan ancha yuqorida turadigan "esish", "harakatli", "ёғинли" semantik uyadagi jufti - bo'ron lekesmasini qo'llashga olib keladi. Bo'ron bo'lmoq harakat tushunchasi aslida shabboda ruhiy holatini, kechinmalarini ifodalashda aktual leksik birlik sifatida ko'zga tashlanadi. SHabboda holati boshini olib ketmoq iborasida obrazli ifodasini topgan, lirik qahramon ruhiyatidagi umidsizlikni yaqqol namoyon etgan. SHabboda shoironing o'zi. Bu timsol vositasida o'z kechinmalarini she'riy misralarda ifoda etgan.

XULOSA

Nutqning aniq va ravshan bo'lishi, avvalo, so'zdan to'g'ri foydalanishga bog'liq. So'zni o'z o'rnida to'g'ri qo'llay olish foydalanuvchining teran fikrlashi va yuksak mahorat egasi ekanligini ko'rsatadi. So'zni to'g'ri qo'llay olish so'zlovchi (ijodkor) va tinglovchi (kitobxon) shuurida kechayotgan hislar va kechinmalarning ko'zda tutilgan tarzda idrok etilishiga xizmat qiladi. Ayniqsa, badiiy asar tili o'z vazifasiga ko'ra, o'quvchiga estetik ruh bag'ishlash, ya'ni uning ichki kechinmalari, tuyg'ularining u yoki bu ma'noda ta'sirlanishini nazarda tutadi. Bunda she'riyatning o'rni beqiyos. Ijodkor biror holatni tasvirlashda so'z vositasidan foydalanar ekan, asarning qay darajada mukammal va yetuk bo'lishi, boshqacha aytganda, "badiiy asarning sifati va qimmatini yozuvchining individual uslubi, birinchi navbatda uning maqsad o'qini nishonga bexato uradigan jozibador tili bilan belgilanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Дониёров Н. Ёўлдошев Б. Адабий тил ва бадийий стиль. Тошкент, Фан. 1988. Б.79
2. Зулфия. Сайланма. Тошкент. Шарқ. 2006. Б.12
3. Қўчқортоев И. Бадий нутқ стилистикаси. – Тошкент: ТошДУ нашри. 1975. Б.47-72
4. Ёўлдошев Б. Зулфия шеъриятида айрим фраземаларнинг қўлланиш хусусиятлари ҳақида // Нутқ маданияти ва ўзбек тилшунослигининг долзарб масалалари. Андижон – 2015 Б.76

5. Quronov D. Adabiyotshunoslik nazariyasi asoslari. T.: “Akademnashr”2018
6. Хализев В.Е. Теория литературы. - М.: Высшая школа, 2002. - С.260;
7. Зулфия. Сайланма. Т.: 2006. Б.125
8. Алдашева Ш. Поэтик шакл ва ижодкор индивидуаллиги // Ўзбек тили ва адабиёти. 2013.2-сон, 54-бет.
9. Бадиий тил муаммолари. // «Инқилоб ва адабиёт» Т. 1977
10. Болтабоев Ҳ. Шарқ мумтоз поэтикаси // Тил ва услуб масалалари. – Тошкент, 2008.
11. Сиёв С. Сўз кадрили билмаган // “Ўзбек адабиёти ва санъати” газетаси 1997 йил 11 апрел №15
12. Зулфия. Асарлар: 3 жилдлик. 1-жилд: Шалола. Ғ.Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти. Тошкент. 1985.
13. Зулфия. Асарлар: 3 жилдлик. 2-жилд: Мушоира. Ғ.Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти. Тошкент. 1985.